

УДК 615.212.7:340.134

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

А.А. Котвіцька, А.В. Волкова

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

У статті проаналізовано основні правові засади формування системи національного законодавства щодо обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Визначено історичні етапи впровадження у світовий нормативно-правовий простір положень багатосторонніх документів, що визначають принципи взаємодії країн світу в галузі протидії незаконному обігу контрольованих груп речовин.

Ключові слова: наркотичні засоби, контроль обігу, нормативно-правове регулювання.

Поширення наркозалежності несе загрозу для багатьох держав світу, а послаблення боротьби з незаконним обігом наркотиків в одній країні негативно вплине на інші. Сьогодні на міжнародному рівні функціонує система контролю за усіма операціями щодо обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, зокрема здійснюється регулювання виробництва, зберігання, транспортування, використання лікарських засобів (ЛЗ), що містять в своєму складі контрольовані групи речовин. Однак налагодження ефективної співпраці між країнами світу з цих питань відбувалось десятиліттями й на сьогодні залишається багато аспектів, що потребують доопрацювання з урахуванням сучасних ринкових умов співпраці між державами.

Метою нашої роботи стало проведення ретроспективного аналізу правових засад формування національного законодавства щодо регулювання обігу наркотичних засобів. При дослідженні використані методи історичного аналізу та контент-аналізу.

Відсутність нормативно-правової бази щодо регулювання питань обігу наркотичних ЛЗ у багатьох країнах світу наприкінці XIX століття призвело до зловживання морфіном, героїном і кокаїном, та відповідного виготовлення їх, продажу і споживанню у необмеженій кількості [2, 8]. Стурбованість світової громадськості стосовно даного питання призвела до створення правових основ системи світового контролю над поширенням наркоманії, що знайшло відображення у проведенні Міжнародної конференції з опіуму у 1909 р. у м. Шанхай за участі представників 13 країн [2, 4, 5].

Наступним кроком міжнародної спільноти щодо створення світової системи контролю обігу наркотиків стало укладання договору про контроль над наркотичними засобами у 1912 р. в Гаазі – «Міжнародна конвенція з опіуму», яка стала першим міжнародний антинаркотичним законом і передбачала застосування з боку Сторін внутрішньодержавних заходів щодо скорочення та ліквідації виробництва й вживання курильного опію, а також заборону його експорту й імпорту. Гаазька конвенція стосовно обмеження обігу морфіну, кодеїну, героїну та кокаїну означила необхідність здійснення контролю за виробництвом, торгівлею і використанням їх в медичних та інших цілях [6, 8].

У подальшому, заходи щодо боротьби з наркотиками на міжнародному рівні набули відображення у ряді нормативних документів, зокрема впровадження положень Конвенції про боротьбу з незаконним обігом небезпечних ЛЗ (1936 р.) та Протоколу (1946 р.) про внесення змін в Угоди, Конвенції та Протоколи про наркотики, що були укладені в Гаазі 23.01.1912 р., в Женеві 11.02.1925 р., 19.02.1925 р. і 13.07.1931р., в Бангкоці 27.11.1931 р. і в Женеві 26.06.1936 р., створили підґрунтя для введення системи статистичного контролю дозволів на імпорт та експорт наркотиків, ввели обмеження світового виробництва наркотиків до обсягу медичних і наукових потреб та встановлення суворих заходів щодо покарання осіб, які задіяні в незаконному обороті наркотиків [1, 8].

Наступними кроком світової спільноти стало введення міжнародного і національного контролю за обігом не тільки наркотиків рослинного походження,

але й синтетичних препаратів, що викликають звикання, та впровадження системи обмеженого експорту, відповідно до якої право на експорт опію надавалося визначеному списку держав. Зазначені положення знайшли відображення у Протоколі 1948 р., що розширює міжнародний контроль за ЛЗ, які не підпадають під дію Конвенції від 13.07.1931 р. про обмеження виробництва і регулювання розповсюдження наркотичних засобів.

Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р. вважається одним із найбільш рішучих кроків створення нормативно-правової бази багатостороннього регулювання у сфері боротьби з наркотикам на міжнародному рівні та зменшення кількості наркотичних засобів у нелегальному секторі економіки. За результатами положень даної Конвенції було впроваджено наступні заходи:

- об'єднано Центральний постійний комітет з опіуму й Контрольний орган з наркотичних засобів у Міжнародний комітет із контролю над наркотиками;
- створено Комісію з наркотичних засобів Економічної та Соціальної Ради ООН;
- поширено систему контролю не тільки на вирощування маку олійного, але й кокаїнового куща та коноплі;
- поділено і внесено наркотичні засоби до «Списку I», «Списку II» «Списку III», «Списку IV» з урахуванням їх різновиду й необхідності відповідних правових заходів контролю [3-6].

Загалом положення Єдиної конвенції про наркотичні засоби дозволили замінити дев'ять раніше укладених угод щодо питань боротьби з наркотиками.

Розвиток науки, хімічної промисловості та загальний економічний розвиток країн світу створив необхідність розширення переліку засобів, обіг яких потребує регулювання з боку державних та міжнародних органів контролю за наркотиками. Так, у 1971 р. запроваджено Конвенцію ООН про психотропні речовини, положеннями якої введено систему заходів контролю обігу монокомпонентних і комбінованих психотропних препаратів шляхом

впровадження ліцензування діяльності, пов'язаної з обігом даної групи засобів, відпуску їх за рецептами та заборони реклами ЛЗ, які містять наркотичні засоби та психотропні речовини.

Наступним етапом формування нормативно-правової бази регулювання обігу контрольованих груп речовин стало встановлення кримінальної відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин і визначення перелік обставин, що посилюють відповідальність за цей злочин. Дане положення знайшло відображення у Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 р. Ця Конвенція також визначила порядок міжнародної взаємодії сторін при видачі злочинців, окреслила заходи міжнародного контролю щодо обігу прекурсорів і заходи по викорінюванню незаконного культивування наркотикомістких рослин та по ліквідації незаконного попиту на наркотичні засоби і психотропні речовини [5, 7, 8].

Загалом, основними досягнення впровадження у міжнародну практику зазначених нормативних документів можна вважати наступні:

- приєднання майже всіх країн світу до трьох міжнародних конвенцій про контроль над наркотиками;
- створення міжнародної системи для контролю над хімічними речовинами-прекурсорами, що використовувалися при незаконному виготовленні наркотиків;
- майже повне припинення витоку наркотичних засобів, психотропних речовин на міжнародному рівні.

На сьогодні Україна підтримує ініціативи міжнародної спільноти в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що відображено в основних нормативно-правових документах щодо регулювання обіг контрольованих груп речовин на території України. Так, ратифіковано конвенції ООН 1961 р., 1971 р. і 1988 р., впроваджено списки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів аналогічно списками Конвенцій, прийнято Концепції реалізації державної політики у сфері протидії

поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2011-2015 рр., яка визначає пріоритетні напрямки роботи у сфері міжнародного співробітництва.

Таким чином, сьогодні в Україні можна виокремити коло пріоритетних напрямків роботи у сфері міжнародного співробітництва, що реалізуються на державному рівні, зокрема:

- приведення законодавства України у відповідність з міжнародним, адаптація національного законодавства до законодавства ЄС, що регулює відносини у даній сфері;

- інтеграція України у світовий інформаційний простір, обмін інформацією з питань боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

- укладення міжнародних договорів у сфері боротьби з незаконним обігом контрольованих груп ЛЗ;

- налагодження взаємодії з відповідними органами інших країн, міжнародними організаціями для проведення спільних операцій та застосування інших заходів у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Література

1. Грушова А. ООН та система контролю над наркотиками / А. Грушова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Міжнародні відносини. – 2006. – № 33-34. – С. 18-22.

2. Дрьомов С. Наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори як предмет злочинів, передбачених у розділі XIII Особливої частини Кримінального кодексу України / С. Дрьомов // Юридичний радник. – 2008. – №2 (22). – С. 15-20.

3. Єдина конвенція ООН від 25.03.1972 р. «Про наркотичні засоби». – Електронний ресурс. – [Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/di_19720325_0.html]

4. Конвенції ООН про наркотичні засоби. – Електронний ресурс. - [Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conv_drugs.shtml]

5. Котвіцька А.А. Методологія соціально-ефективної організації фармацевтичного забезпечення населення: автореф. дис. д-ра фармац. наук: 15.00.01 / А. А. Котвіцька; Національний фармацевтичний ун-т. – Х., 2008. – 43с.

6. Немченко А. С. Визначення основних напрямків вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу наркотичних лікарських засобів / А.С. Немченко, А.А. Котвіцька: / зб. наук. стат. «Актуальні питання фармацевтичної та медичної науки та практики» Всеукр. наук.-практ. конф. «Досягнення в галузі аналітичної, судово – медичної, клінічної токсикології та наркології» (м. Запоріжжя, 21-23 листоп. 2007 р.). – 3.: Вид-во ЗДМУ. – вип. XX. – 2007. – С. 141-150.

7. Немченко А. С. Оцінка соціальних аспектів організації лікарського забезпечення населення згідно з міжнародними нормами та стандартами / А.С. Немченко, А.А. Котвіцька // Фармацевтичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 11-19.

8. Сьомик Т. Проблеми незаконного обігу наркотиків і зловживання ними в Україні: формування державної політики з використанням міжнародного досвіду / Т. Сьомик // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2003. - № 41. – С. 30-43.

9. Шаповалов В. Порядок формування національного переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в Україні з позиції фармацевтичного права / В. Шаповалов // Право України. – 2010. – № 2. – С. 213-222.

ИСТОРИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ПО ВОПРОСАМ ОБОРОТА НАРКОТИЧЕСКИХ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ

А.А. Котвицкая, А.В. Волкова

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков, Украина

В статье проанализированы правовые основы формирования системы национального законодательства относительно оборота наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров. Определены исторические этапы внедрения в мировое нормативно-правовое пространство положений многосторонних документов, определяющих принципы взаимодействия стран мира в сфере противодействия незаконному обороту контролируемых групп веществ.

Ключевые слова: наркотические средства, контроль оборота, нормативно-правовое регулирование.

HISTORICAL BASES OF DEVELOPMENT THE NATIONAL LEGISLATION CONCERNING THE TURNOVER OF DRUGS

A.A. Kotvitskaya, A.V. Volkova

National university of pharmacy, Kharkov, Ukraine

In article legal bases of formation system of the national legislation concerning trafficking in narcotics, psychotropic substances and precursors are analyzed. Historical stages of introduction in world standard and legal space of provisions of the multilateral documents defining the principles of interaction the countries of the world in the sphere counteraction to illicit trafficking in controlled groups of substances are defined.

Key words: drugs, turn control, standard and legal regulation.